

PRZYBYWAĆ (125) *vb impf*

a jasne.

inf przybywać (6). ◇ *praes 3 sg* przybywå (69). ◇ *3 pl* przybywają (1). ◇ *praet 3 sg f* przybywała (1). *n* przybywało (25). ◇ *3 pl subst* przybywały (1). ◇ *fut 3 sg n* będzie przybywało (5). ◇ *imp 2 pl* przybywajcie (1). ◇ *con 3 sg m* by przybywał (1). *n* by przybywało (14). ◇ *3 pl subst* by przybywały (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w s.v. przybyć.

1. *Przychodzić, przyjeżdżać, zjawiać się gdzieś, pokonując jakąś drogę; affluere Mącz; adesse, aditare, advenire, affore, aggredi, devenire, obire, pervenire, venire, ventitare Cn (25) : Affluo, Przibywać/ Przipliwąć/ Prziciekąć. Mącz 131d.*

przybywać komu (1): Måło nie tåk [jak *Kaliopea*] dziś Polkå fråfowliwa/ Ze iey nie spieszno Krol fyn twoy przybywa. *GrochKal 12.*

przybywać do kogo skąd (1): co pierwey wyznał [*ksiądz kanonik*]/ [...] iż nie tylko z miåstå/ åle y fkåd inåd ludzie do nas [*tj. do zboru*] przybywåiå *NiemObr 22.*

W przeciwstawieniu: »przybywać ... ubywać« (1): Senatorowie roziechali się nikt nie przybywa ale codzien vbywa. *ActReg 124.*

Przen (2) : Płåcze moje ze łzåmi/ profzå/ przybywaycie/ A mnie w nieczåściu moim råtunku dodaycie. *GosłCast 63.*

Zwrot: »[do kogo] råtcho przybywać« (1): Y do tåkiey [*tj. ciekawskiej*] rådå wiåc Wenus zapålczywa Z pochodniå roznieconå/ å råtcho przybywa *GosłCast 46.*

a. *Przychodzić, zjawiać się, powiększając liczbę kogoś [w tym: (ile) kogo przybywa(ło) (15); bezpodmiotowo (2)] (19) :*

przybywało do kogo (1): Słåli donich [*do chłopstwa*] ich przełozeni/ åby powiedzyeli krzywdy fwoie [...]/ nåkåzdy dzyeñ przybywało donich wiele ludzi *BielKron 201v.*

Fraza: »przybywało (co dzień to) wiåcej« [szyk zmienny] (2): wízåzze potym/ gdy fiå rozmowå zåczåłå/ przybywało ich [*towarzyszy*] wiåcey z ie⁸⁰ [*księdza kanonika*] ftrony *NiemObr 25; ActReg 49.*

Przen (1) :

Fraza: »co dalej to wiåcej [kogo] będzie przybywało [na co = w jakim celu]« (1): A gdy iuz ty trzy pånienki [...] Wiårå Nådzieiå å Låfkå poftånowiłz å połozylz ie około tey wdziåczney dużyce twoiey/ to iuz pewnie wiedz iż iuz będzie co dåley tho wiåcey przybywało tych dzieweczek nå połługå iey. *RejZwierc 127v.*

a. *Przylåczzac się do kogoś, udzielajåc wsparcia militarnego (15) :* Skånderbeg thez przyciågnåł z nienagłå ku drugim Turkom/ wywiåduiåc fie/ kthora fie ftronå pochila. Wågrow przybywało *BielKron 243; [wojska czeskie] przyściim przełtråfzylfi wým bårdo Krzyżåkow/ Bo mniemåli iż woylkå nowe przybywåły StryjKron 527.*

przybywało komu (3): [Absalom z ludem] vczynili zmwå [...] przeciw Dawidowi/ y było wiele ludu z Abålõnem/ y przybywało mu ich. BielKron 72, 58; ActReg 170.

*przybywać skąd (2): [dowõdca wojsk ewangelikõw] Chciåł dåley ciågnåc do Enipontu [...]/ åby thåk zåhåmowål dwie drodze ludu Papiåfskiemu/ [...] åby im żywnõść niefzłå/ åni lud przybywål z żadney ftrony *BielKron 26v; KmitaSpit A3v.**

przybywało dokąd (1): KochJez A4v cf W przeciwstawieniu.

W połączeniu z określeniem ciągłości (10): BibRadz 1.Par 12/22; co godziná tho Thurkow przybywało [...]/ kthorzy náfze barzo trapili BielKron 309v; [Turcy] żadney godziny náfzym odpoczyńać niedáli/ [...] co dzień to Turkow przybywało BielKron 312v, 178. Cf Fraza.

W przeciwstawieniu: »przybywało ... ubywało« (1): Przed nimiś [swym ojcem i Bekieszem] mężnie przyśzedł [Radziwile] pod Połockié ściány/ Broniąc/ by ludzi w zamek nic nie przybywało/ A z zamku áby ich téż nic nie vbywało. KochJez A4v.

Frazy: »co (im) dalej (a. co dzień, a. co raz) to więcej [kogo] przybywa(ło)« (6): żadney nádzyeie nie trzebá mieć ábyfmy Illium álbo Troią wzyęli/ gdyż widzimy wielki dośtátek w ludzyech [...]/ á iefzće co dzyeń to im więcej ludu przybywa BielKron 58; A ták ná brzegu będąc wątpliwi żywotow/ gdyż Maurow co dáley to więcej przybywało/ [...] mułieliśmy niektorzy vćiekác BielKron 454, 306, 317; Sámi łobą łtrwożyli on zbor ptałtwa wśelki. Co raz to więcej z Ieźior/ y z bągná przybywa KmitaSpit A3v.

»przybywało [komu] na ratunek« (1): Y przybywało ich [sprzymierzeńców Dawida] ná káždy dzień Dawidowi ná ráthunek [Et hi auxiliati sunt] áż ich był wielki poczeth iáko woýfká Bożego. BibRadz 1.Par 12/22.

2. Powiększać, pomnażać sobą coś, przyczyniać sobą czegoś (7) :

przybywać do kogo (3): Wćielenie Syná Bożego nie przybywa do Troyce ś. SkarKaz 276b marg, 276b, Oooo2v.

przybywać komu (1): Bo tym fámym Bog nie byłby práwym dołkonáły^m Bogiem: by mu kiedy co przybywać miáło czego pierwey nie miáł. SkarKaz 485a.

Szereg: »nie przybywać ani wchodzić« (1): Do Troyce ś. nic nie przybywa áni wchodzi ze wćielenia y człowieczeńtwa Syná Bożego. SkarKaz 276b.

a. O obiektach mierzalnych (3) :

α. O ilości (1) : Rok ma w łobie [...] Dni 365. y 6. godzin. Z ktorych ná káżde cztery látá/ iż ieden dzień przybywa/ łtąd Rok przełtępny bywa. LatHar ++7.

β. O dobrach materialnych (2) :

przybywać do czego (1): Choćbyfmy łie nań [na skarb pospolity] wśyfy [...] zrzucili/ á ty przypadki do niego przybywały [...]. A ná czożby łie to obroćiło? RejZwierc 187v.

Bezpodmiotowo [czego ku czemu] (1): Lecz przedsię człowiecza Wśyftká o tym piecza/ Aby ku złotu złotá przybywało KochPieś 6.

3. Powiększać się, pomnażać się, być, stawać się większym, liczniejszym; crescere Mącz, Modrz, Calep, Cn; abundare PolAnt, Vulg; augeri Calep, Vulg; accedere, accrescere Modrz, Cn; alescere Calep; adaugescere, ampliari, gliscere, ingeminare, multiplicari Cn [w tym: (ile) kogo, czego przybywa(ło) (78); bezpodmiotowo (5)] (91) :

A. O różnicy w czasie (88) :

przybywa komu (3): RejWiz 192v; PAni iáko nadobna/ ták téż y vcźiwa/ Pátrząc ná twą wdźięczną twarz/ rymów mi przybywa. KochFr 9; LatHar 630.

W połączeniu z określeniem ciągłości (7): *GórnDworz* Bb5; że co dzień tak wiele á wielkich spraw przybywa/ iż Krol y z Pány Rádami [...]/ żadnym sposobem temu sproftać niemoże áby ie odładził *ModrzBaz* 138v; gwałtow/ łupow/ y czego inego/ y co godziná to tego przybywa *GórnRozm* A3v; *KlonWor* 65. Cf *Fraza*.

W przeciwstawieniu: »ubywało ... przybywało« (1): RAcz miłościwy Boże/ [...] áby zá przyczyną wšytkich Świętych twoich/ wšytkim grzechow vbywało/ cnot wšelkich przybywało *LatHar* 630.

Fraza: »co (a. im) dalej (a. co dzień) (to, tym) więcej przybywa(ło)« [*szyk zmienny*] (3): [*posłowie*] powiedają, że [*na sejmach*] wšytkiego nierządu im dalej, tym więcej przybywa *DiarDop* 106; gdy iuz do tego przyżłzo/ że [*prawo pisane*] ieft/ y w Druk weżło/ á co dáley przybywa go więcej *GórnRozm* E2, Ff8v.

a. O obiektach i zjawiskach mierzalnych; *affluere* *Mącz*, *Cn* (53) :

α. O ilości, liczbie (39) : ktorých [*winogron*] wšyfcy ptacy pożywali. A im więcej ich vbieráli/ tym więcej iągód przybywało *SkarŻyw* 117; *GostGosp* 168.

W połączeniu z określeniem ciągłości (2): *BibRadz Act* 16/5 cf »pocztu przybywało«; *WujNT Act* 16/5 cf »w liczbę przybywało«.

W przeciwstawieniu: »przybywało ... ubywało« (1): *Zimie* ftátkow wšelákich przyczynić/ [...] á tego pilnie strzedz/ áby wżędy przybywało/ á nie vbywało. *GostGosp* 82.

Frazy: »w liczbę [= *licznie*] przybywało« (1): Vtwierdzały się tedy kościoły w wierze/ y co dzień ich w liczbę przybywało [*abundabant numero*]. *WujNT Act* 16/5.

»pocztu [= *ilości*] przybywało« (1): Vtwirdzały się thedy kościoły w wierze/ á vftáwicznie pocztu ich obfićie przybywało [*numero abundabant*] *BibRadz Act* 16/5.

αα. O ludziach (15) : Y będzie tám [*na miejscu, które wybiorę*] wdzyćcznie imię me [*tj. Boga*] mieżkáło/ A łług mych będzie tám więcej przybywało *LubPs* hh3; *KuczbKat* a2; *MycPrz* I B3; Miał [*Zygmunt August*] [...] co czynić około vspokoienia Pańftw swoich/ ftaráiący się/ á náwięcey gdy przybywało nowych nieprzyaciół. *BiałKaz* H4v; *SkarŻyw* 517; Więc też chudzi kleżkowie [...] Widząc że tak przybywa do Ziáwienia gości: Opufzczáią więc pod czás y Kościoł swoy ftáry *KlonWor* 47.

przybywa komu (5): Czás [*ojcze*] by się też gdzie vdác ku inemu komu. Widząc iż nam czeladki y dziatki przybywa/ A żywność przytrudnieyżym. *HistLan* A3v, A3, B; *StrykKron* 255; Kr.Im zabiegaiąc tak aby nieprzyiacielowi iego ludzi nie przybywało, [...] chciał ich do służby swey [...] *vzyc ActReg* 121.

W połączeniu z określeniem ciągłości (4): *BibRadz Act* 16/5; Y wiedz [*ojcze*] że wczáfu swego tu trudno maż vżyć. Zwłászczá iż nam przybywa co y dzień czeládzi *HistLan* A3v. Cf »co dzień więcej przybywało«, »przybywała liczba«.

Frazy: »co dzień więcej przybywało« (1): A gdy co dzień więcej ich [*nawróconych*] przybywało [...] [*św. Barnabasz*] wolał ich ná czás odieść *SkarŻyw* 536.

»przybywa(ła) liczba, do liczby« [*szyk zmienny*] (1:1): á iż się vftáwicznie wypełnia liczbá [*męczenników za wiarę*] á przybywa do niej wiernych iego *RejAp* 108v; A co dáléy/ to więtfza liczbá przybywa(ła)/ Wiernych páńfkich *SiebRozmysł* K3v.

»przybywało wielkości« (1): ále ie [apostołów] lud wielce wyflawiał. Y więcey przybywało wielkości wierzących [*Magis autem augebatur credentium*] w Pánu/ mężow y niewiaft *WujNT Act 5/14*.

ββ. *O dobrach materialnych, też pomyślności życiowej* (19) : *KrowObr 236*; *Hinc affluunt opes et affluit opibus*, Przybywa bogactw. *Mącz 131d*; *Bo dawno tym wáfz cech [urzędniczy] łynie/ Ze v korcá wnet wirzch zginie.* (–) *By fie pánie garcią bráło/ Bá nie będziec przybywało RejZwierc 234v*; *A ták ták Pan kázdy [...]* y *Vrzedniká/ y Ekonomá pozna/ ktory dobrze łúży: to ieft/ kędy przybywa intraty GostGosp 4*; wáfzakoż tego [*tj. rzemieślniczych czynszów*] przybywa/ *gdy fie też miałteczká przyczynia/ przyfadza GostGosp 142; PowodPr 18.*

Sztucznie utworzona pozycja w inf dostosowana do odpowiednika łacińskiego (1): *Crescere etiam pro honorationem et ornationem fieri, Vel etiam ditescere. Dołtoyności komu przybywác y bogactw. Mącz 68b.*

przybywa komu (8): *LubPs P6 marg; Mącz 68b*; *Poćiwy gdy dobrá fwego [...]* *Z miłofierdziem go wzywa/ temu go zawždy przybywa. RejZwierc 231, 63v; KochPieś 2*; *Skoro Iákob wzedł w dom Lábánow/ poczęło mu wzytkiego przybywác SkarKaz 579a. Cf przybywa komu od kogo, »co dzień więcej przybywało«.*

przybywa komu od kogo (1): *Iż łzczodrobliwemu łzáfárzowi dobr Pánfkich/ wiele przybywa záfwdy od Páná Bogá iego RejPos 162.*

W połączeniu z określeniem ciągłości (2): *Ná kázdą ćwierć roku ceny ich [tj. postronnych pieniędzy] przybywa/ gdyż wagi ich nic nieprzybywa. ModrzBaz 35. Cf »co dzień więcej przybywało«.*

Przysłowie (1): *Abowiem iáko Mędrczy powiedáią/ Iż im więcey komu złotá przybywa/ Tym kázdemu wiefłza chuć do niego rofcie. RejZwierc 63v.*

Frazy: »[komu] co dzień więcej przybywało« (1): *Y baczył Pan [...] iłz znim [tj. dzięki pracy jego niewolnika, Piotra] máiętności mu co dzień więcey przybywało SkarŻyw 98.*

»ze wszech stron przybywa(ło)« (2): *Tákimżeć pólpolicie/ zewfzech łtron przybywa/ Co to idzye po wodzye/ á wfpák nie rad pływa. RejZwierc 62; GostGospSieb +4.*

Szereg: »przymnażało się a przybywało« (1): *co fie w domu dzieie że iefzcze pilniey wględnąc trzeba: áby fie w nim [...] wzytkiego przymnażało/ á rzeczy do życia potrzebnych przybywało. GostGospSieb +3.*

Przen [czemu] (1) : *rácż to dáć/ áby przez iego [św. Dominika] przyczynę/ y ná świeckiey mu [Kościółowi] pomocy nie łchodziło/ y duchownych łkárbow záfwdy przybywało. LatHar 450.*

β. *O wielkości, rozmiarach, też ciężarze* (7) : *Ták wielka ieft fwawola v nas wáfzácowaniu pieniędzy półtronnych [...]. Ná kázdą ćwierć roku ceny ich [postronnych pieniędzy] przybywa/ gdyż wagi ich nic nieprzybywa. ModrzBaz 35; Alesco, idem quod cresco. – Rołnę, przibiwámnie. Calep 51a, 269a.*

W zdaniu podmiotowym (może elipsa „go”) (1): *Ma tá chorobá [tj. gruźlica] ołoby trzy/ á iedná ieft kiedy fye ćiało nietuczny á záfwdy niłzcieie/ á nic nieprzybywa SienLek 91v.*

W połączeniu z określeniem ciągłości (1): *Iż Pan od czáfu fwego [...] národzenia/ pełny záfraz łáfki wfelákiey nie był: ále iáko ćiała z czáfem przybywało/ ták też z czáfem dáry ie^{mv} Boże przyftępowáły. ReszPrz 81.*

W przeciwstawieniu: »ubywa ... przybywa« (1): od łońcá wřchodu go [cienia] vbywa áż do południá/ á od południá go zásię przybywa áż do zachodu łońcá. *GrzepGeom* O3v.

Fraza: »miesiąca przybywa« (1): wřzytki korzenia/ albo zioła [...] Maią być zbierany gdy miesiáca przybywa, Bo gdy iuż miesiácz z chodzi: w nich też mocz ginie. *FalZioł* V 118.

γ. *O objętości* (4) : iż to iest potrzebniejszy z czego sie ciało mnoży, członki roftą, krwie przybywa *GlabGad* F4v.

przybywało w co (1): By to moy Sámpierz [tj. *przeciwnik*] vdziałá/ Ktore rzeki w morze płyną/ By obrocił łtroną inną: By fámo morze zoftáło/ A wnie nic nieprzybywało. *BierEz* D4v.

przybywać w czym (2): iellibys [...] puścił [...] wodę [do stawu] ku nabiéraniu kthórycby nábrał wody do połowice/ á potym wyżłzýy niechcióło by w Stawie Wody przybywáć: to iuż thu małz pewny Pónik. *Strum* O2. *Cf przybywało komu w czym.*

przybywało komu w czym (1): Azáłz [Bóg] nie opátrzył oney niewiałtki Sáreptáńfkiey gdy iey zawždy przybywało oleiu we dzbanie iey? *RejAp* 59.

δ. *O czasie* (2) : Ten [tj. *Fiedur*] prósi Bogá/ by rychley łwitało/ Ow [tj. *Borzuj*] ráczey/ żeby nocy przybywało. *KochSz* C2v.

W przeciwstawieniu: »ubywa ... przybywa« (1): *LatHar* ++7 *cf Fraza.*

Fraza: »dni przybywa« = *dni stają się dłuższe* (1): Z Ianem Chrzczącym dni vbywa/ Z Rodzeniem Páńłkim przybywa. *LatHar* ++7.

ε. *O temperaturze* (1) : iż troiako sie mnoży ciepło przyrodzone. [...] Wtore [tj. *po drugie*] przybywa ciepła w iakości, iakoż to bywa przez lekarřtwo j też korzenie gorące. *GlabGad* F6v.

b. *O intensywności, natężeniu, sile czegoś; augescere, increscere* Cn (25) : *RejZwierc* 97; Iesli sie podwyszy żołd żołnierzowi/ tám y zá kwartnik czći nieprzybywa *OrzJan* 43; *LatHar* 204; ále pomáłu go [zrozumienia u ludzi] y po trořze przybywa: y mądrości nam fię przyczynia/ z náuki *SkarKaz* 484b, 485a.

przybywa komu (12): A nędznym ze wřzech łtron nędze więcz przybywa *RejJóz* K5; A chcą ci być Doktormi co nic nie vmieią? Tym rozumu przybywa gdy łzyię náleią. *Prot* C; *HistLan* D4; á pewnie záwždy łowito mocy będzie przybywało nieprzyziaciółom náłzym *RejZwierc* 264v, 220v; *SkarŻyw* 160; *LatHar* 299; *SkarKaz* 485a, 515b. *Cf przybywało komu skąd, »serca przybywa«.*

przybywało z czego [= z jakiego powodu] (1): Przetóřz bárzo rzadko zrodzicámi [tj. *królem i królową*] mowić [řw. *Małgorzata*] chćiałá/ áby iey ztego czći iákiey nieprzybywało. *SkarŻyw* 160.

przybywało komu skąd (1): Támci [w kořciele] nędzne oko me twą chwałę widzyáło/ Skąd mi wyelkich rádości w duřly przybywało. *LubPs* Pv.

W połączeniu z określeniem ciągłości (3): Bo wmłodym/ látá kwitną/ šíły co dzień przybywa *SkarŻyw* 136; *SkarKazSej* 659b. *Cf »co raz tym więcej przybywało«.*

W przeciwstawieniu: »ubywa(ło) ... przybywa« (2): y nie może być áby tám nie vbywało niepráwości/ gdzie przybywa Boskiey miłości *LatHar* 201; *SkarKazSej* 659b.

Przysłowie: A gdy ieden vpadek iáki więcz przypadnie/ Zá nieszczęścím przybywa złego názyt łnádnie. *MycPrz* I C4.

Frazy: »[komu] serca przybywa« (2): Panie Boze dai ze nam [Wasza Miłość] długo y dobrze panował asz nam serca przybywa. *ActReg* 54; *LatHar* 663.

»(co raz tym) więcej przybywa(ło)« (2): *Laudataque virtus Crescit* [...]. To iest/ Gdy męstwo wychwalaia więcej go przybywa/ Iako koń dodałzi mu ostrog prędfzy bywa. *ModrzBaz* 10v; Zátym fie wielkie zámiefzanie sftáło/ Co raz/ tym więcej burdy przybywało. *KochSz* B3.

Szereg: »(ani) przybywa abo (ani) ubywa« [szyk 1:1] (2): ábowiem iz złe/ przeciwne iest dobremu/ á dobre złemu/ [...] á ilko vbywa/ ábo przybywa iednego/ tylko wnet musi vbyć *GórnDworz* H8, *Mm5v*.

W przen (1) : Sto łokiet krolom y pánom wyfokości y fławy y zacności przybywa: gdy fię do vbogich fchylaią *SkarKaz* 515b.

B. O różnicy w przestrzeni (2) :

W przeciwstawieniu: »ubywać (a. zbywać) ... przybywać« (2): á co zbywało domu to (przybywało) poboczniciami (onego) do^{mv} [*et autem derelictum domus, thalorum quod magnorum erant intrinsecus*] [*tj. o ile zwęzał się mur, o tyle poszerzało się wnętrze przybudówek*]. *BudBib Ez* 41/9; O lubé brzegi/ gdy was z oczu zbędziem/ [...] Gdy z lekká ziemie będzie nam vbywać/ Morzá co dáley to więcej przybywać *GórnTroas* 68.

C. O różnicy matematycznej [czym = o ile] (1) : kąty figury o pięci węglów/ [...] przenofzą kąty przednieyfzcy Figury/ która iest ná cztery węgły. Także téz y o drugich porząd ma być rozumiano: ábowiem thu porząd iednáko káżdey przybywa iednym węgłem *GrzepGeom* E4.

4. Polepszać się, wychodzić na korzyść (1) :

W przeciwstawieniu: »przybywać ... ubywać« (1): Lecz nas pokarm nie záleca Bogu: Bo choćbyfmy iedli/ nic nam nie przybywa: á choćbyfmy nie iedli/ nic nam nie vbywa [*abundabimus ... deficiemus*] [*Pismo Święte, t. 3, Poznań 1975: Gdy przestajemy jeść niczego nie tracimy, a gdy jemy, niczego nie zyskujemy*] *WujNT* 1.Cor 8/8.

5. Spełniać się, ziszczać się (1) : Tak wżyfcko co ku niey [*lege: mej*] Iest rzeczy, vdáie fię: y o co fię ftáram Tudzielz przybywa. *CiekPotr* 83.

Synonimy: **1.** przychodzić, przyjeżdżać; **2.** mnożyć, przyczyniać, przydawać, przysadzać, przysparzać; **4.** polepszać się; **5.** iścić się, spełniać się, stawać się, zdarzać się.

Formacje współrdzenne cf 1. BYĆ.

Cf PRZYBYWAJĄCY, PRZYBYWANIE